

UTJECAJ KNJIŽNICE NA KOMUNIKACIJSKE TRENDOVE I MEDIJSKU PISMENOST

The impact of the library on communication trends and media literacy

Irena Kiss

Škola za turizam, ugostiteljstvo i trgovinu Pula
irena.kiss13@gmail.com

UDK / UDC **374:316.77**
02:316.77

Istraživanje / Research paper
Priljeno / Received: 19.04.2020.

Broj
bibliografske
jedinice

366

Sažetak

Cjeloživotno obrazovanje podrazumijeva kontinuirani proces pripreme za zanimanja koja proizlaze iz zahtjeva tehnološkog razvoja i konkretnih potreba društva. Uz rad čini područje u kojem prosuđivanje nekih čovjekovih karakteristika ima veliko značenje ne samo u životu pojedinca, već i za cijelo društvo. Pored zahtjeva u pogledu motivacije i spremnosti pojedinca za cjeloživotno obrazovanje, u obzir se uzimaju tendencije komunikacijskih i gospodarskih promjena, zahtjevi tržišta radne snage, trend zastarijevanja stečenih znanja i vještina te medijski odgoj. Stavovi o aktualnim komunikacijskim trendovima, tema je istraživanja provedenog među 142 ispitanika završnih razreda srednje strukovne škole i polaznika programa prekvalifikacije u izobrazbi odraslih. Rezultati istraživanja ukazali su na znatno manji udio klasičnih oblika u odnosu na dinamičniju mrežnu komunikaciju, te na posljedice brze razmjene informacija u smislu otežanog verbalnog izričaja. Dolazi se do zaključka da svaka razvojna faza društva i pojedinca za knjižničare i knjižnice predstavlja novi izazov.

Ključne riječi: cjeloživotno obrazovanje, tržište rada, medijski odgoj, komunikacijski trendovi, knjižnice

Summary

Lifelong education means a permanent process that prepares for professions, which result from requirements of the technological development and concrete needs of a society. Along with labor it makes a field in which forming a judgement about some human characteristics has a great meaning not only in the life of an individual but also for the whole society. Besides requirements in regard of motivation and capabilities of a person for a Lifelong Learning, tendencies of communication and economic changes and requirements of labour market, trend obsolescence of knowledge and ability, media education, are taken into consideration. Attitudes on current communication trends is the topic of a survey conducted among 142 final-year high school graduates and adult education retraining program participants. The results of the research pointed to a significantly lower proportion of classical forms compared to more dynamic net communication, and to the consequences of rapid information exchange in terms of difficult verbal expression. It is concluded that each developmental phase of society and the individual represents a new challenge for librarians and libraries.

Key words: lifelong learning, labour market, media education, communication trends, libraries

Uvod

Cjeloživotno obrazovanje, odnosno LLL – Lifelong Learning može se definirati kao kontinuirana aktivnost učenja u cilju stjecanja novih i nadopune starih znanja i sposobnosti usmjerenih osobnom, društvenom i poslovnom napretku.¹ Ono podrazumijeva uvažavanje kako formalnog, tako i neformalnih i informalnih oblika² usvajanja znanja koja se zbivaju spontano i neprekidno, na radnom mjestu, unutar obitelji, u krugu prijatelja... Riječ je o stjecanju i produbljivanju interesa i sposobnosti čiji je rezultat olakšanje aktivnog sudjelovanja u različitim područjima društvenog života te poboljšanje osobne kvalitete življenja, za što je potrebna i medijska pismenost.

¹ Usp. Deklaracija o znanju. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2002.

² Usp. Andrić, Vlado... [et al.]. Andragogija. Zagreb: Školska knjiga, 1985.

S obzirom na tendencije da se organizirano zadovoljavaju potrebe obrazovanja u području slobodnog vremena, obrazovanje širi svoje programe i metode. Ono je potaknuto interesima pojedinca za različitim sadržajima u različitim životnim dobima, a pojavljuju se organizirani i "spontani" oblici učenja.³ Nerijetko su vezani uz tehnologiju, ali i uz građu koju čitamo, na koju nailazimo ili se zaustavljamo u knjižničarskim hodnicima. Da bismo shvatili što nas zanima, trebamo primijetiti, upoznati, doživjeti,...

Prekretnicu djelovanja Europske Unije po pitanju cjeloživotnog obrazovanja označilo je zasjedanje Europskog vijeća u Lisabonu 2000. godine.⁴ Osnovne poruke zasjedanja čine strukturni okvir primjene cjeloživotnog obrazovanja, a odnose se na: jamstvo potpunoga i kontinuiranog pristupa učenju, povećanje ulaganja u ljudske resurse, razvijanje novih metoda poučavanja te uvjeta potrebnih za postizanje kontinuiteta u doživotnom i općem učenju, pronalaženja načina razumijevanja i vrednovanja rezultata, što se posebno odnosi na neformalno i informalno obrazovanje, osiguravanje jednostavnog pristupa kvalitetnim informacijama vezanim uz stjecanje obrazovanja u cijeloj Europi i tijekom cijelog života, osiguravanje mogućnosti cjeloživotnog učenja uz pomoć ICT-a (informacijsko-komunikacijske tehnologije). Njegova upotreba svakom pojedincu pruža priliku da postane aktivnim sudionikom obrazovnog procesa.⁵

Utjecajem medija i naglim razvojem društvenih mreža, pojavile su se potrebe za novim pristupima obrazovanju, učenju i pronalaženju informacija, koje su došle do izražaja i zbog turbulentnih ekonomskih i socijalnih promjena. Jedan od bitnih pokretača jesu i demografske promjene jer populacija u razvijenim dijelovima svijeta postaje sve starija⁶, što pred obrazovanje i knjižničarstvo postavlja zahtjev fleksibilnosti i individualizacije. Mogućnosti inovacija, kao i metode učenja i poučavanja povećavaju se, a uloga edukatora i knjižničara mijenja. Sve više do izražaja dolaze neformalno i informalno obrazovanje, pri čemu neformalna komponenta potiče osobni razvoj pojedinca, prepoznavanje njegovih novih

³ Cifrić, Ivan. Obrazovanje odraslih - sve zanimljivije i kompleksnije područje obrazovanja i istraživanja. //Napredak : časopis za pedagošku teoriju i praksu 139, 3(1998), str. 393-395.

⁴ Memorandum o cjeloživotnom učenju, Bruxelles 2000. URL: http://www.masht.gov.net/advCms/documents/Memorandum_o_cjeloivotnom_u_enju.pdf (20-02-2012)

⁵ Usp. Kiss, Irena. Andragogija u funkciji osobnog razvoja. Rijeka: Hrvatsko futurološko društvo, 2012.

⁶ Usp. Wertheimer-Baletić, Alica. Stanovništvo i razvoj. Zagreb: Mate d.o.o., 1999.

interesa te u konačnici povećava zapošljivost. S gospodarskog stajališta promiče zapošljavanje, ali i aktivno građanstvo i demokraciju.

Posebna pozornost posvećuje se onim skupinama kojima je, zbog zaostajanja u obrazovanju uzrokovanog osobnim, društvenim ili ekonomskim okolnostima, potrebna dodatna potpora. Radi se o ljudima s nižim temeljnim vještinama, posebno s nižom pismenošću, koji nerijetko prijevremeno napuštaju školu ili su dugotrajno nezaposleni te starijim osobama koje teže prate promjene. Kada je riječ o navedenim skupinama, ponovno se vraćamo na knjižnice, mjesta na kojima je moguće naći literaturu, informacije, ideje, ali i svojevrsnu utjehu i duševni mir.

Potrebno je naglasiti i da je u vrijeme brzih tehnoloških promjena nezaobilazan dio svake gospodarske politike i restrukturiranje gospodarstva, zbog čega i obrazovni i knjižničarski sustav moraju biti fleksibilni u pogledu ponude dodatnih mogućnosti pronalaska informacija. To znači da se pred nastavnike i knjižničare stavlja novi izazov. U gotovo svim zemljama znakovito je porasla i svijest o ključnoj ulozi kontinuiranog obrazovanja odraslih. Pri tome, veliki izazov još uvijek predstavljaju procesi opismenjavanja i usvajanja osnovnih ključnih kompetencija, samim tim i uloge knjižnica.

S druge je strane nezaobilazan i sve prisutniji virtualni svijet u kojem izostaje izravna osobna komponenta. Postao je dio svakodnevnosti i sa sobom donio brojne nedostatke, ali i prednosti u smislu brzine razmjene informacija, protočnosti i frekventnosti. Njegova je upotreba neizbježna, i niti je moguće niti uputno ići unatrag. Potrebno je naći pravu mjeru, i pri tome ne prevariti sebe, no sebe je najlakše prevariti.

Suvremeno društvo nezamislivo je bez medija masovnih komunikacija koji bilježe trend eksponencijalnog rasta, zbog čega im je neizbježno posvetiti posebnu pozornost. Razlog tome je i njihov veliki socijalizacijski potencijal. Uočljivo je da svaki novi naraštaj odrasta u okolini koja je bogatija medijima i pripadajućim sadržajima zbog čega se mijenja i percepcija i potencijal njihovog utjecaja. Ono na čemu se mora intenzivnije raditi jesu medijska pismenost i kultura, odnosno selektivno biranje sadržaja, propitivanje i dokučivanje značenja pročitane, razlikovanje fikcije i stvarnosti, kao i prepoznavanje njihovih pozitivnih i negativnih značajki.

U slučaju pasivnosti okoline, u prvom redu obitelji, obrazovnih i ostalih javnih ustanova, među kojima su i knjižnice, uloga medija postaje sve veća. Iako nije uvijek jasno vidljiv jer ne djeluje odmah, njihov utjecaj ne mora nužno biti negativan. Razmišljanja i stavovi koje osoba susreće u najbližem okružju mogu biti usputni pritisak na sadržaje koje nalazi na mreži te potencirati njihovo značenje.⁷ Gledatelji ili slušatelji u većini slučajeva neće pasivno prihvatiti sve što im određeni komunikator predoči, ali za ispravno tumačenje neophodan je odgovarajući medijski odgoj koji će pojedincu omogućiti kritički osvrt i ujedno pružiti uvid u posljedice nepromišljene upotrebe društvenih mreža.

Istraživanje „Utjecaj društvenih mreža na razvoj komunikacije“

Problem i cilj istraživanja

Komunikacija je mnogo više od razmjene riječi, misli i ideja, od jednostavnog informiranja. Obuhvaća međusobno razumijevanje, empatiju, izravno je uvjetovana osjećajima, stavovima i ponašanjima. Kada je riječ o odgojnoj komunikaciji, razlikujemo nekoliko tipičnih odnosa i okruženja u kojima se ona odvija. Ako se promatra obiteljsko ozračje, uviđa se da na odgoj ne utječe samo izravna komunikacija roditelj – dijete, već i odnos između ostalih članova obitelji i okoline u koju navedeni komunikatori nisu izravno uključeni. To su obrazovni, sportski i kulturni centri i jako utjecajne, iako nerijetko samozatajne – knjižnice.

Cjelovit odgojno-obrazovni proces obuhvaća sve smjerove i interakcijske razine, a uvjetovan je i aktualnim komunikacijskim oblicima koji su polazna tema rada. Problem istraživanja „Utjecaj društvenih mreža na razvoj komunikacije“ odnosi se na potrebu promicanja medijske pismenosti i kulture sa svrhom osvještavanja odraza istih na obrazovnu, poslovnu i privatnu interakciju. Cilj je rada kritički osvrt na utjecaj medija s jedne, i važnost prohodne, nedvosmislene i u što većoj mjeri izravne komunikacije s druge strane.

⁷ Usp. Bratanić, Marija. Mikropedagogija : interakcijsko - komunikacijski aspekt odgoja. Zagreb: Školska knjiga, 1990.

Struktura ispitanika i metode istraživanja

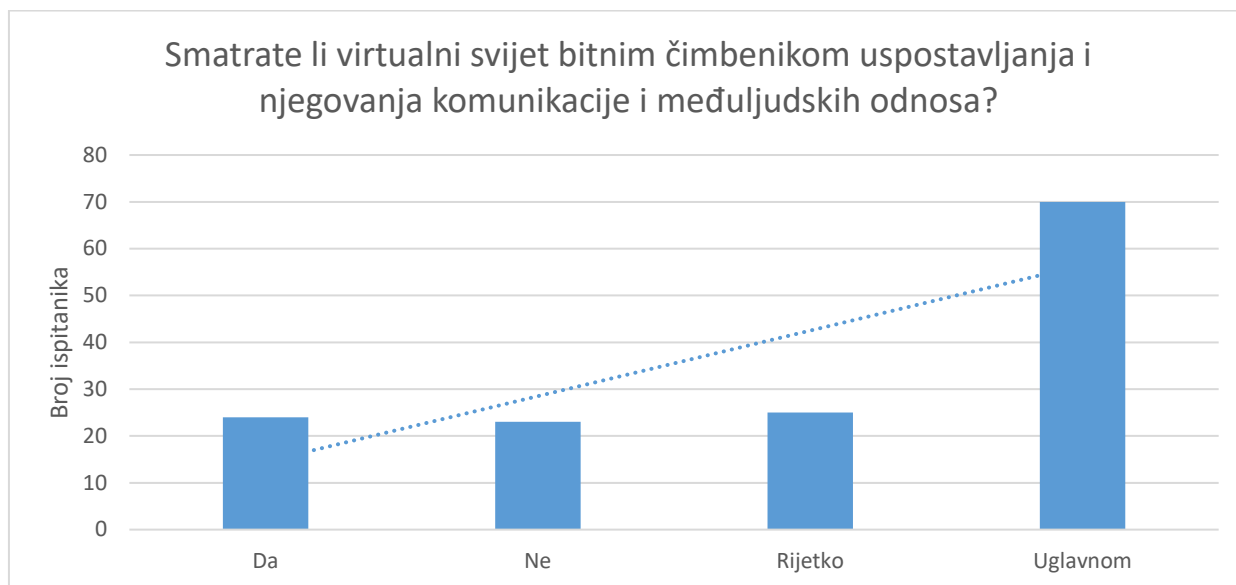
Uloga medija i društvenih mreža na način, intenzitet i kvalitetu komunikacije, kao i stavovi o aktualnim trendovima, tema su istraživanja „Utjecaj društvenih mreža na razvoj komunikacije“, usmjerenog učenicima i odraslim polaznicima programa ekonomskih i turističkih usmjerenja unutar formalnih oblika obrazovanja, u dobi od 18-29 godina. U njegovoj provedbi sudjelovale su 142 osobe, među kojima su polaznici programa prekvalifikacije i doškoloavanja u izobrazbi odraslih na Otvorenom učilištu Diopter u Puli (29%) i učenici završnih razreda Škole za turizam, ugostiteljstvo i trgovinu Pula (71%). Istraživanje je provedeno tijekom 2018. i 2019. godine. Pored strukovne, ujednačena je i spolna struktura anketiranih osoba pa je obuhvaćeno 49% muških i 51% ženskih ispitanika. Podaci obrađeni Excel programskom potporom objašnjeni su kombinacijom komparativne, deskriptivne i empirijske metode.

Rezultati istraživanja

Osobni kontakt i živa riječ presudni su elementi razvoja pojedinca. Tijekom njega, interakcijom, ovladavamo jezikom usvajajući pojmove, razumijevajući pojave i doživljavajući odnose unutar određenih komunikacijskih situacija. Međutim, živo iskustvo, odnosno stvarni kontekst presudan je za stvaranje pravog značenja, a ono je određeno (pod)svjesnim asocijativnim vezama između sadržaja komunikacije i odnosa prihvaćenih u neposrednom okružju. Povećanjem iskustva učvršćuju se asocijativne veze i širi polje značenja, što postupno dovodi do stvaranja smislenosti, razumijevanja, i u konačnici empatije.

Iako navedeno zvuči logično i općeprihvaćeno, stavovi ispitanika o komunikacijskim trendovima, društvenim medijima, ulozi upotrebe skraćenih oblika na razvoj verbalnog izričaja pojedinca, kao i odnos klasičnog čitanja i pisanja i upotrebe interneta nešto su drugačiji, a prikazani su u apsolutnim iznosima u narednim grafikonima.

Veliki udio ispitanika, njih 66% smatra virtualni svijet bitnim ili uglavnom bitnim čimbenikom uspostavljanja i njegovanja komunikacije i međuljudskih odnosa, a tek 16% potpuno nebitnim. Samo 18% ispitanika prihvaća *online* komunikaciju u rijetkim slučajevima, iz čega se može zaključiti da ipak preferiraju klasične, izravne oblike. Radi se o

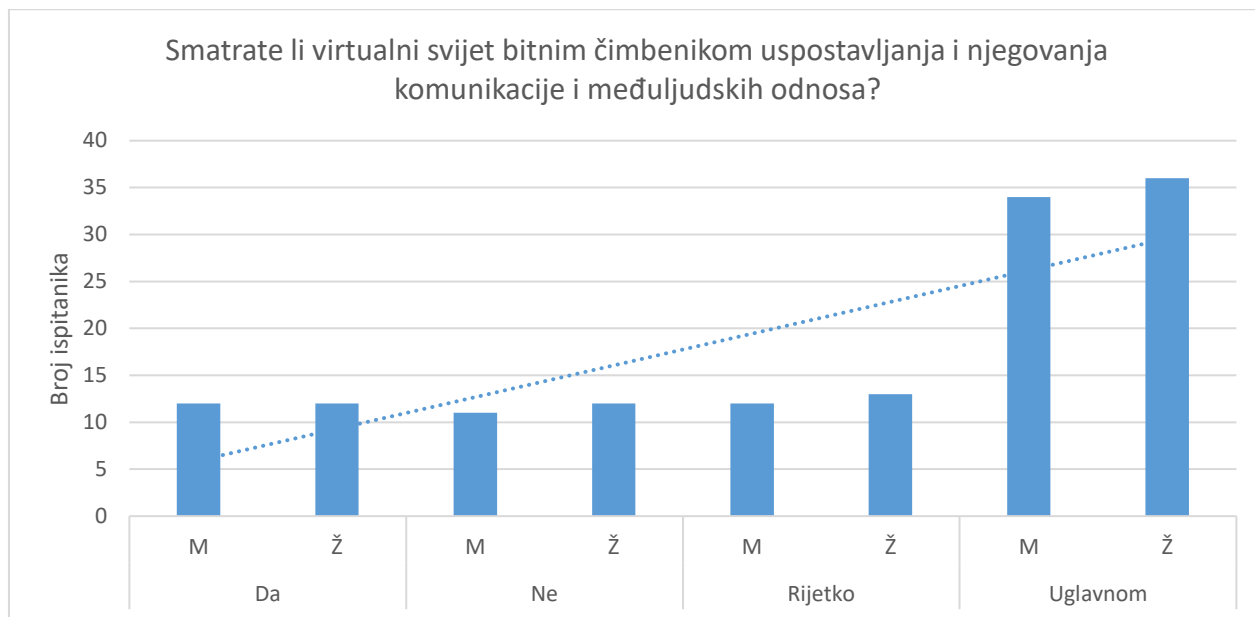

Grafikon 1. Stavovi ispitanika o virtualnom svijetu kao bitnom čimbeniku uspostavljanja i njegovanja komunikacije i međuljudskih odnosa

mladim osobama (od 18 do 29 godina), zbog čega odgovore ne možemo podijeliti prema dobnom kriteriju. Kada je riječ o odnosu između stavova ženskog i muškog segmenta ispitanika, iako razlika nije znatno izražena, tezu o važnosti virtualnog svijeta u navedenom uzorku u većem su broju podržale žene.

Promatrajući spolnu strukturu istraživanja, odgovori na pitanje o vremenu provedenom čitajući, pokazali su da kod klasičnog dužeg dnevnog čitanja za nijansu prednjače muškarci, a kod kraćeg žene. Zajedničko većini ispitanika jest sve manja zastupljenost navedene aktivnosti. Što je razlog? Najčešći odgovori jesu nedostatak vremena i ubrzani tempo života. No, odluka o osobnom razvoju, radu na sebi i, generalno, bilo kojoj vrsti obrazovanja ovisi i o mogućnostima pojedinca, pruženim prilikama, koristima koje iz toga proizlaze i stavu prema sebi. Također, ne smije se izostaviti ni mogućnost pravovremene opskrbe knjižničnom građom i informacijama o istoj, kao i dostupnost knjižnica i njihovih usluga.

Većina ispitanika, čak 99% komunicira s prijateljima i poznanicima putem društvenih mreža. U neformalnom razgovoru, kao razlog njihove upotrebe često se navodi nemogućnost sudjelovanja u društvenim zbivanjima bez upotrebe istih, kao i neophodnost praćenja trendova iz poslovnih razloga.

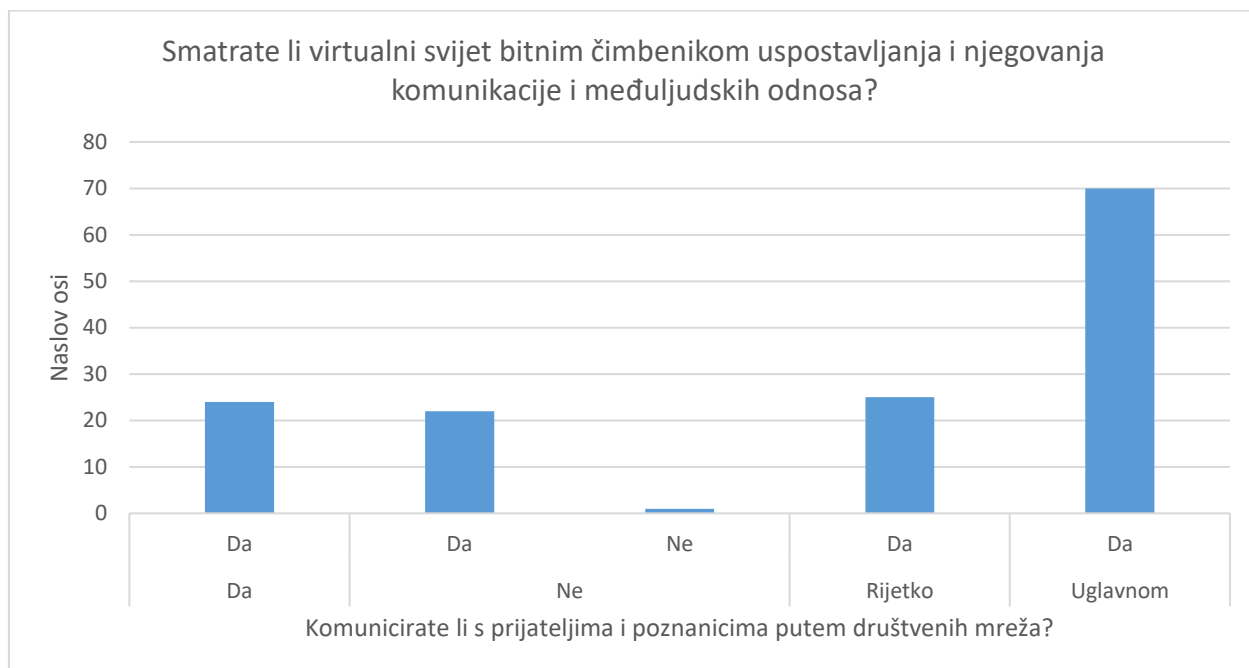

Grafikon 2.: Stavovi muškaraca i žena o virtualnom svijetu kao bitnom čimbeniku uspostavljanja i njegovanja komunikacije i međuljudskih odnosa

Međutim, tek oblikovanjem slike u svijesti pojedinca možemo biti sigurni da određeni pojam, pojava ili odnos imaju približno isto značenje i za njega i za okolinu te da će ga u svom socijalnom okruženju pravilno koristiti. Zbog toga je jedan od osnovnih preuvjeta zdrave komunikacije njegovanje osobnog kontakta i formiranje pozitivnog stava prema okolini.

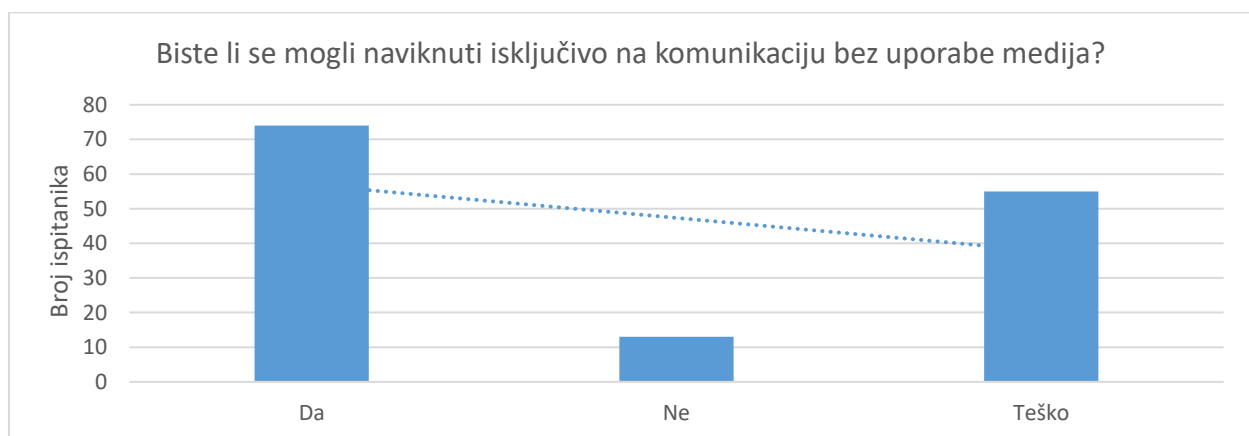
Iako gotovo svi ispitanici koriste društvene mreže, virtualni svijet kao bitan čimbenik uspostavljanja i njegovanja komunikacije i međuljudskih odnosa doživljava tek 65% ispitanika, među kojima žene imaju blago veći udio od 52%. Još uvijek je aktualna i klasična komunikacija, što podrazumijeva klasični razgovor, pisanje i čitanje.

Pitanje koje se često provlači upravo kroz medije usmjereno je na komunikaciju bez njihove upotrebe. 51% ispitanika smatra da bi se još uvijek moglo vratiti samo na osobnu komunikaciju, a 37% ne isključuje navedenu mogućnost, iako su svjesni poteškoća. Samo 12% ispitanika ne bi moglo komunicirati bez upotrebe medija, što znači da postoji relativno dobro razvijena svijest o prednostima i dobrobitima osobnog kontakta.

Grafikon 3. Stavovi o virtualnom svijetu u odnosu na intenzitet komunikacije s prijateljima i poznanicima putem društvenih mreža

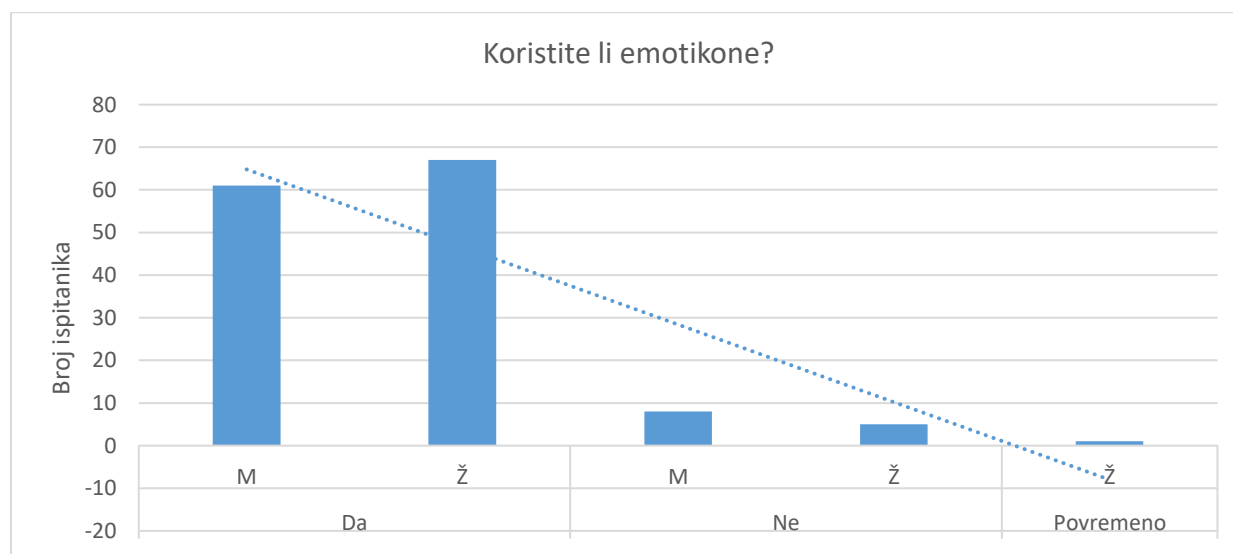
U stvarnim životnim situacijama pojedinca trajno se razvijaju orijentiranost interpersonalnoj komunikaciji, koja predstavlja i bitan dio razvoja i obrazovanja pojedinca. To su procesi koji mogu biti znakovito različiti u prelascima iz jedne životne faze u drugu, a načini su za njihov poticaj mnogobrojni i specifični, zbog čega se je pojedinim skupinama osoba potrebno kontinuirano prilagođavati.

Grafikon 4. Stavovi ispitanika o komunikaciji bez upotrebe medija

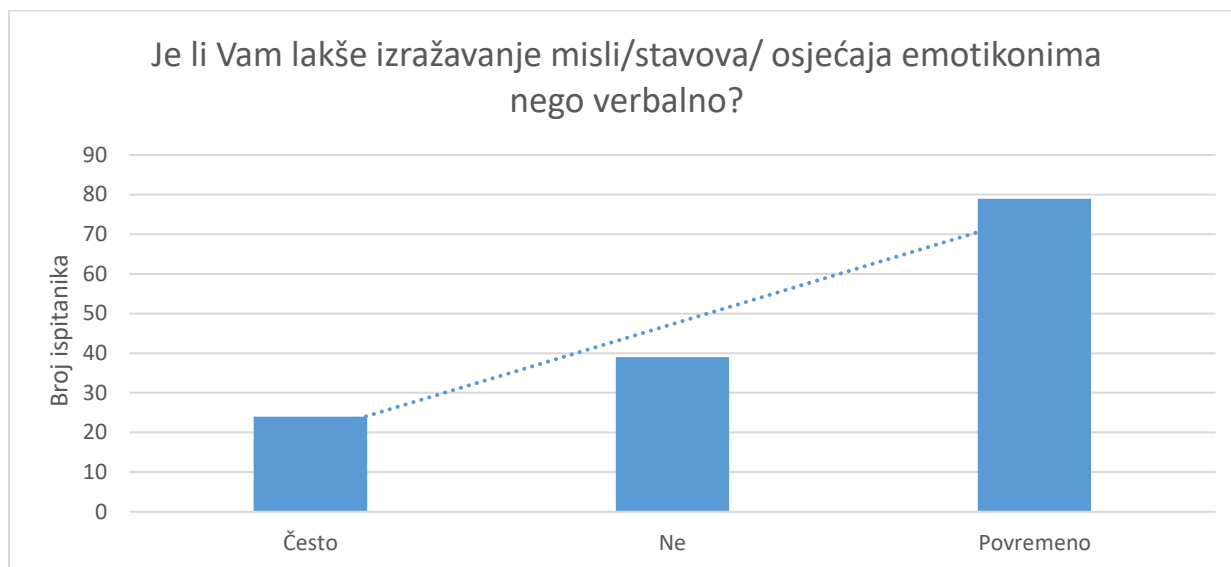
Ne može se opovrgnuti činjenica da sve veći utjecaj poprimaju mogućnosti virtualne komunikacije, uglavnom zbog svoje dostupnosti. Pozitivna strana leži u mogućnosti individualizacije svakog programa, čime se povećava stupanj razumijevanja i zainteresiranosti pojedinca. Osnovni je preduvjet i pravovremeno pronaći prave informacije i kvalitetnu knjižničnu građu.

Međutim, nakon zadovoljenih preduvjeta, individualizacije i pronalaska literature, pojavljuje se problem komunikacije. Naredni grafikoni ukazuju na činjenicu da visoki postotak ispitanika, ukupno 90%, koristi emotikone u komunikaciji, od čega 42% muškaraca i 48% žena. Visoki udio pozitivnih odgovora pojavljuje se i kod pitanja o teškoćama prilikom formiranja verbalnog izričaja.

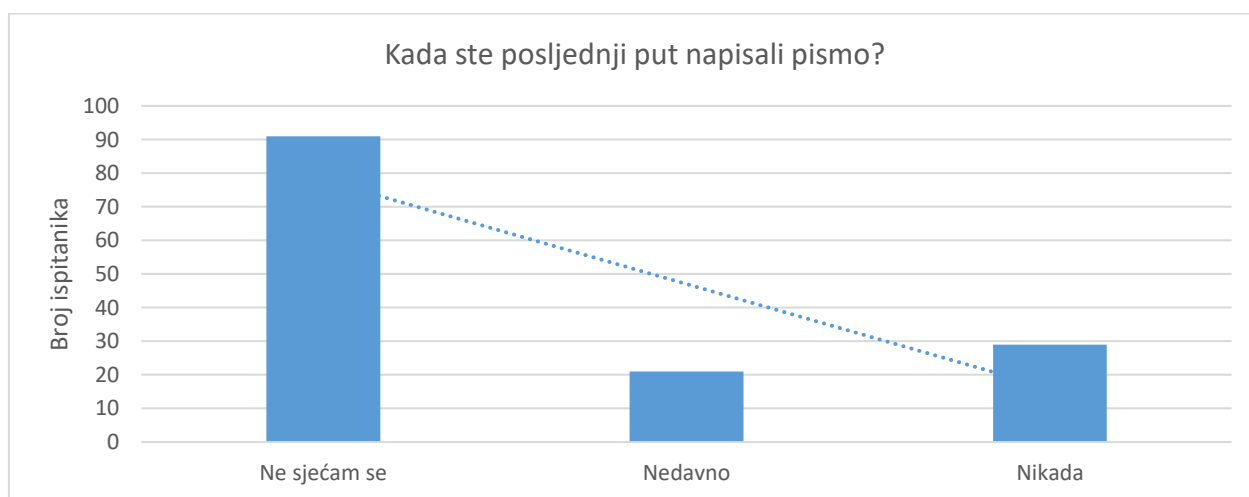
Grafikon 5. Upotreba emotikona

Velik udio ispitanika (72%) primijetio je da se lakše izražava emotikonima, što je jedan od početnih pokazatelja smetnji pri verbalnom izričaju. Postavlja se pitanje je li moguće zadržati, ili čak pojačati kvalitetu verbalne komunikacije, bilo pisane ili usmene, bezobzira na mogućnosti koje nam pruža virtualno slikovno izražavanje. Za navedeno je opet potrebna pomoć trećih osoba. Grafikoni 5 i 6 povezani su i jasno pokazuju da se pojačana upotreba slikovnog rječnika odražava na gubitak vještine pisane komunikacije.

Grafikon 6. Utjecaj upotrebe emotikona na verbalni izričaj ispitanika

Pokazatelj neznatne upotrebe pisane riječi u međusobnoj komunikaciji jesu i odgovori na pitanje o dopisivanju. Najveći dio ispitanika ne se sjeća kada (64%) ili nisu nikada napisali pismo (22%). Na prvi pogled, radi se o logičnom slijedu događaja, ali ako dublje promislimo, ne možemo izbjeći pitanje je li nas brzina i stalna dostupnost na neki način i udaljila?

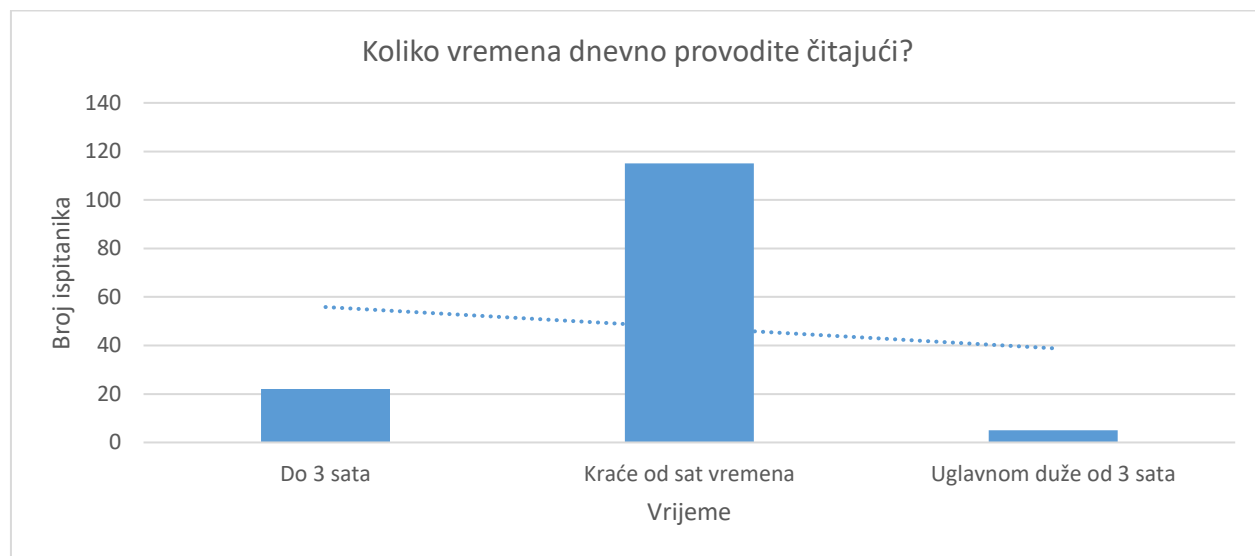

Grafikon 7. Uporaba klasične pisane riječi u komunikaciji

U skladu s prethodnim rezultatima, samo 14% ispitanika (6% muškaraca i 8% žena) se sjeća kada su posljednji put napisali pismo u klasičnom obliku. Odgovori muškaraca i žena u svim segmentima približno su jednaki i ne pokazuju značajne razlike.

Koliko se zaista čita, pitanje je o kome se nerijetko raspravlja, bilo da se radi o privatnom ili profesionalnom životnom segmentu. Provedeno istraživanje pokazalo je da većina ispitanika čita kraće od sat vremena dnevno, što je vidljivo u narednom grafikonu.

Postavlja se pitanje hoće li i kojim intenzitetom primijećeni trendovi napredovati i koje će negativne i pozitivne konotacije iz njih proizaći. Komunikacija je nedvojbeno postala protočnija i frekventnija, ali ostaje otvoreno pitanje njene kvalitete. U svakom slučaju, radi se o području čiji će se utjecaj zbog sveprisutnosti i izravnog utjecaja na živote ljudi i dalje intenzivno pratiti i izravno utjecati na način organizacije i rada knjižnica.

Grafikon 8. Vrijeme koje ispitanici provode čitajući

Zaključak

Upotreba je masovnih medija u cjeloživotnom obrazovanju nužna zbog sve bržeg zastarijevanja znanja koje se može spriječiti intenziviranjem školovanja, ali i poticanjem čitanja, izvannastavnih i izvanškolskih događanja. Opravdanost navedenih aktivnosti nalazi se u nužnosti postizanja gospodarske konkurentnosti za koju je presudna kvaliteta rada, a koja zahtijeva sve veći broj informacija. Dolazi do intelektualizacije proizvodnje i rasta broja

radnika čiji poslovi iziskuju multiprofesionalnu osposobljenost, u prvom redu informacijsku. Također, promatrajući višegodišnje kretanje radnog sektora, sve se znakovitije uočava trend razvoja uslužnih zanimanja. U razvijenijim zemljama otprilike dvije trećine radno sposobnog stanovništva radi u uslužnom sektoru, a većina najbrže rastućih i najrazvijenijih poduzeća jesu ona temeljena na znanju čiji su zaposlenici visokoobrazovani stručnjaci. Posao im je rješavanje problema klijenata pružanjem stručnih savjeta (financijskih, menedžerskih, pravnih), s ciljem unapređenja posla klijenta (softver koji izvršava zadatak, unapređenje prodaje ili veća učinkovitost), pri čemu su glavni resursi njihova rada znanje, kreativnost, inteligencija u pronalaženju rješenja. Isti trend primijećen je u zemljama u razvoju, među kojima je i Republika Hrvatska.⁸ U strukturi svjetske razmjene u posljednjih dvadeset godina dvadesetog stoljeća uočava se i preokret u korist visokih tehnologija temeljenih na znanju. Društvo koje obiluje stručnjacima i obrazovanim ljudima lakše prihvaća promjene i brže reagira, što ga čini konkurentnijim u međunarodnim odnosima. Visokorazvijene zemlje imaju veći indeks obrazovanosti stanovništva i ostvaruju brži gospodarski razvoj od srednje i nedovoljno razvijenih. Osim toga, inovativni ambijent značajan je pokretač gospodarskog razvoja, a pretpostavlja korištenje svih tipova znanja i vještina u svim vrstama aktivnosti. Navedeno ukazuje na to da se intenzivno mijenja i uloga knjižnica, a njihov djelokrug značajno širi.

Zbog navedenih trendova, globalna se ekonomija zasniva na specijaliziranim znanjima, prije svega na vještini povezivanja i identifikaciji problema. U turbulentnoj i neizvjesnoj okolini, uz sve brže i radikalnije promjene koje zahtijevaju pravovremeno i kvalitetno obrazovanje, trend zastarijevanja znanja uvjetuje praćenje aktualnih tijekova, a za to je potrebna pravovremena i kvalitetna informiranost. Svakako je opet potrebno skrenuti pozornost na knjižnice.

Provedeno istraživanje ukazalo je na sve manji udio klasičnih oblika komunikacije u odnosu na dinamičnije mrežne trendove, kao i posljedice brze razmjene informacija u smislu otežanog verbalnog izričaja. Odgovori ispitanika odražavaju veliku zastupljenost virtualnog svijeta, koji zbog svoje praktičnosti i brzine postaje nezamjenjiv i sveprisutan. Ipak, još uvijek

⁸ Usp. Wertheimer-Baletić, Alica. Stanovništvo i razvoj. Zagreb: Mate d.o.o., 1999.

postoji svijest o rastućem komunikacijskom problemu kao njegovoj izravnoj posljedici, zahvaljujući kojoj se možemo posvetiti njegovanju uloge knjižnice. Radi se o mjestu gdje je moguće pronaći kombinaciju digitalne i klasične građe i usmjeriti korisnike prema oblicima informalnog obrazovanja, koji su možda sporiji, ali obećavaju kvalitetu. Također, to su mjesta gdje se može i mora kontinuirano raditi na podizanju svijesti o medijskom odgoju i ujedno promicati medijska pismenost.

Literatura

Andrižević, Vlado... [et al.]. Andragogija. Zagreb: Školska knjiga, 1985.

Bratanić, Marija. Mikropedagogija : interakcijsko - komunikacijski aspekt odgoja. Zagreb: Školska knjiga, 1990.

Cifrić, Ivan. Obrazovanje odraslih - sve zanimljivije i kompleksnije područje obrazovanja i istraživanja. Zagreb: Napredak, Časopis za pedagošku teoriju i praksu, vol. 139, br. 3.

Deklaracija o znanju. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2002.

König, Eckart ; Zedler, Peter. Teorije znanosti o odgoju. Zagreb: Educa, 2001.

Ključne kompetencije za cjeloživotno učenje. Zagreb: Institut za društvena istraživanja. Centar za istraživanje i razvoj obrazovanja, 2006-2007.

Kiss, Irena. Andragogija u funkciji osobnog razvoja. Rijeka: Hrvatsko futurološko društvo, 2012.

Memorandum o cjeloživotnom učenju, Bruxelles 2000. URL: http://www.masht.gov.net/advCms/documents/Memorandum_o_cjeloivotnom_u_enju.pdf (20-02-2012)

Petričević, Dušan. Cjeloživotno obrazovanje. Osnove suvremene pedagogije. Zagreb: Hrvatski pedagoško - književni zbor, 1999.

Preporuka o ključnim kompetencijama za cjeloživotno učenje - europski referentni okvir. Europski parlament i Vijeće Europske unije. Metodika, Vol.11 No.20, lipanj 2010.

Tunjić, Niko. Formalno i neformalno cjeloživotno obrazovanje - imperativ učinkovitosti odgojnog rada u Europi. Iskustva i problemi u primjeni programa neformalnog obrazovanja. Šibenik: Zbornik radova 4. međunarodne konferencije: Neformalno obrazovanje i informalno učenje. Hrvatsko andragoško društvo, 2009.

Wertheimer-Baletić, Alica. Stanovništvo i razvoj. Zagreb: Mate d.o.o., 1999.